

Iskolaelméletek és iskolai élet

Az iskola, az iskolázás hasznosságának megítélésében abból szükséges kiindulnunk, hogy az iskola milyen mértékben és mennyire hatékonyan képes együttesen megoldani az ismeretek halmozódásából, az életmód megváltozásából és a társadalmi mobilitásból meg a munkaerő-szükségletből következő feladatokat. A személyt, azaz a tanulót és a pedagógust illetően ez úgy vetődik fel, hogy a tudomány és a technika fejlődése az ismeretek sajátos halmozódásához vezet (gondoljunk az Internettel összefüggő, nem egyszer túlzott felvetésekre).

A magyar oktatás különböző megoldásaival igyekezett ezen igényeknek megfelelni és olyan alapoktatási rendszert működtetni, amellyel a felnövekvő nemzedék képes további ismeretkörök felé tájékozódni. Az általános képzés, szakképzés és más, az iskolával, az iskolai neveléssel összefüggő különböző elgondolások azonban elméleti háttérrel feltételeznek.

Jogos tehát a kérdés: van-e az iskolának elmélete? E kérdés tanulmányozása nem új keletű, sokak hivatása, és az új megközelítések mindig kitüntetett figyelmet kapnak. A sokféle iskolaelmélet különböző indíttatású, számbavételük nem egyszerű kutatói feladat. Ezúttal olyan művet üdvözölhetünk, amely korunk praktícizmusán túllépve, elméleti összefüggéseiben magas szinten foglalja össze a neveléstudomány legfontosabb, kiemelt jelentőségű alkalmazási területét, az iskolát és elméleteit. *Zrinszky László* nagy szakmai eleganciával, a szerteágazó kérdések lényeglátó elemzésével tekinti át a sokrétű kérdést.

A korok egyes iskoláinak megszületését, megítélését, az uralkodó eszmearamlatok, egyes személyek tudatos vagy spontán iskolaképeit követve rendkívül színes és ellentmondó kép alakul ki a kérdéssel foglalkozók előtt. A mű egy fejezete utal is erre (Iskolabírálatok – működési zavarok vagy válság?), de *Zrinszky László* már az előszóban emlékeztet arra, hogy az iskolaelmélet csak a legutóbbi időben emelkedett önálló stúdiummá. A korábbi összehasonlító iskolatörténeti, kultúra- és művelődéstörténeti megközelítések az iskolával összefüggő kérdéseket többségében beágyazták a történeti folyamatokba. A művelődés, a kultúra tekintetében a család, majd az iskola, illetve e kettő együtt mindig meghatározó eleme volt a társadalomnak.

Jellemző, hogy a különböző, nem egyszer tragikus nemzet- és államválságok ellenére a társadalmakban az iskola és annak valamely elképzelése minden időben jelen volt. Mára kirajzolódtak azok a fővonalak, amelyek mentén az immár önállósult témakör maga is tanulmányozhatóvá, mi több, tanulhatóvá vált, gazdagítva ezzel a szükséges ismeretek körét. A kultúrával foglalkozók előtt nem ismeretlenek a konvergencia és a divergenciaelméletek. Ezek szerint a kultúrák, a közvetítő intézmények közelednek egymáshoz, így a kulturális tartalmak, a tudásátadás intézményei, vezetésük jellemzői is egyre inkább hasonlóká válnak (konvergenciaelmélet). Gyakori hivatkozás itt a menedzserképzés, általában a közgazdasági képzés egységessége a világban, vagy a most folyó és az oktatási minőségügy címén bevezetendő szabványosítás (például az ISO). Ezzel ellenkezően, a divergenciaelméletek képviselői a kultúra és műveltség lokális megerősödésére, a nemzeti kulturális örökségekre és tudatra, az intézményrendszer sajátosságaira alapozva bíznak a maradandó változatosságban. Mindkét elméletet integrálja a kreolizációs metafora, amely szerint a kultúrák és intézményeik nem olvadnak össze egységes rendszerbe,

hanem egymás hatásait befogadva, új minőséget érvényesítenek. Mivel az iskola nemcsak ideologikus alapú képződmény, hanem szervezet, érvényesek rá a szervezeti működés szabályai. Az iskolaelméletek megjelenésében nagy szerepük van a századforduló óta egyre erősebb helyzetű gazdasági, közgazdasági tudományoknak, a szociológiának, a szervezés- és vezetéstudománynak, az információs rendszer térhódításának, egyes divatirányzatoknak. Az iskola mindezeket mint környezeti feltételeket szükségszerűen tudomásul veszi, ezek befolyását a maga eszközeivel igyekszik ellensúlyozni vagy, ha képes erre, a maga hasznára fordítani. Tény, hogy a humán tudományokban egymás után jelennek meg olyan kapcsolatok, ismeretek, amelyek a korábbi tudományágak kereteit igen-csak szétfeszítik, és mint Zrinszky László nagy aprólékossággal kifejti, az új értelmezésekhez át kell lépni a tudományági határokat (a szerző igen helyesen érintette ezzel kapcsolatban például a megváltozott építészeti rendszerek jelenlétét az iskolaépítkezésekben, amelyek visszahatnak a tartalmi munkára is). A sokoldalú megközelítés lényegében pedagógiai indítékú, de korántsem csak pedagógiai közelítésű, mert a pedagógiai tudományt is érintették más tudományágak

vagy a pedagógia fordult azok felé.

Ma korszakos változásoknak vagyunk alkotó tanúi. A fejlett államokra tekintve azt látjuk, hogy a gazdasági, történeti fejlődés ciklikus hatása alól egyik sem vonhatta ki magát, a gazdaság- és államszerveződés közgazdasági és gazdasági, bürokratikus és építési korszaka után az infrastrukturális fejlődés előbb gépi, majd elektronikai oldala kerül előtérbe, csökkentve a termelési, növelve a szolgáltatási szektorok arányait. Változásra készítette ezzel az iskolát, hisz ez a tendencia a szakértelem iránti igényvel és a személy önállósága igényével jár együtt.

Az 'Iskolaelméletek és iskolai élet' aktuális mű témaköreit szerzőnk a disponibilité elvei alapján rendezte, így fejezetei – az 'Iskolafogalmak', 'Az iskola mint életszakasz és biográfiai fejezet', 'Az iskolaelmélet mint külön teorema', 'Néhány reprezentatív iskolaelméleti elgondolás', 'Az iskola a pedagógiai reflexiókban', 'Iskolatipológiák, Iskola-bírálatok – működési zavarok vagy válság?', 'A minőség megváltozott gazdasági és iskolaelméleti felfogása, iskolacélok', 'Iskolaelméletek és iskolai gyakorlat', 'Iskolavizsgálatok', 'Mérsékelt és radikális reformpedagógiai iskolakritika', 'A radikális iskolakritika hullámai', 'Az iskolai szervezet főszereplői, Iskolaátvilágítás és elemzés', 'Klíma vizsgáló eszközök', 'Szervezet- vagy közösségfejlesztés?', 'Az iskola, mint kicsinyített társadalom', 'Iskolai munka, munkaiskola', 'Ott-honosság, családiasság az iskolában', 'Érzelmi

kultúra és iskolai nevelés', 'Kötött idő és szabadidő', 'A tanulók két kultúrája', 'Az iskola implicit tanításai', 'Iskolák és értékek', 'Civilizációs forradalom – az iskola megújulása', 'Hová vezet az információs szupersztráda?', 'Utópiák és prognózisok' – lényegre törő tiszta megfogalmazásukkal nemesak felvetik és megértetik az egyes témákat és azok összefüggéseit, hanem – s talán ez szerzőnk legfőbb célja – a továbbgondolkodásra készítetik az érdeklődő olvasót. A kötet irodalmi hivatkozásai mentén gondolkodhatunk el: hány értékes hazai munka született e körből, mennyire elevenen éltek a hazai pedagógia munkásai a korszakoknak megfelelő igények, ismeretek szellemében a tudományos megközelítésekkel, gyakorlati megoldásokkal.

Ma korszakos változásoknak vagyunk alkotó tanúi. A fejlett államokra tekintve azt látjuk, hogy a gazdasági, történeti fejlődés ciklikus hatása alól egyik sem vonhatta ki magát, a gazdaság- és államszerveződés közgazdasági és gazdasági, bürokratikus és építési korszaka után az infrastrukturális fejlődés előbb gépi, majd elektronikai oldala kerül előtérbe, csökkentve a termelési, növelve a szolgáltatási szektorok arányait. Változásra készítette ezzel az iskolát, hisz ez a tendencia a szakértelem iránti igényvel és a személy

önállósága igényével jár együtt. De változtatásra készítette a pedagógiai kutatást is, amelyben a korábbi filozofikus neveléstudományt az empirizmus, a prakticzizmus váltotta fel. A Zrinszky-kötet tényszerűen újat hoz ebbe a folyamatba. Mindenekelőtt azt, hogy az (iskola)elméletet úgy szabadjára engedje a spekulatív elemektől, hogy képes az elmélet és gyakorlat kölcsönhatásai mentén bemutatni a lehetséges elméleti kapcsolatokat.

Zrinszky László krédója szerint: „A tanulás, ha jelen idejű szellemi élvezet is, valamiképp mindig a jövőre utal. Perspektívát ad. Ezzel nagyobb biztonságot. Nem riadva vissza a metaforikus megfogalmazástól, elemzésünket azzal zárhatjuk, az iskola: az intézményesített jövő”. Valóban az és ennek újragondolásához ad útmutatást az 'Iskolaelméletek és iskolai élet' című kiadvány.

ZRINSZKY László: *Iskolaelméletek és iskolai élet*.
Bp., Okker Kiadó, 2000.

Krisztián Béla

A Veszprémi Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének könyveiből